

Pilsonības institūta attīstība Latgalē pirmās republikas laikā.

Ievads: ekspozīcijas izveidošana bija izaicinājums, jo nebija neviena pētījuma par šo tēmu.

Ir savākts plašs dokumentu klāsts. Ekspozīcijā ir ietverta neliela daļa dokumentu.

Vēsturiski ilgā laika posmā veidojās Latvijas teritorijā pilsoņu kopums (pavalstnieku). Latvijas teritorijā no 13.gs. -19.gs. veidojas daudzas nacionālās minoritātes, kuras apmetās dažādos reģionos. Raibs bija arī konfesionālais sastāvs: katoļi, luterāņi, pareizticīgie un vecticībnieki. Pirmās republikas laikā Latvijas teritorijā bija plaši emigrācijas viļņi, kurus ietekmēja pirmais pasaules karš un pilsoņu karš Padomju Krievijā. Pirmajā stendā redzam šos datus, kuri ņemti no tautas skaitīšanas datiem. Pirmā tautas skaitīšana notika Krievijas impērijas laikā 1897.gadā, bet pēdējā tautas skaitīšana notika 1935.gadā.

Idejas par nacionālo valsti radās 1905-1907.gada revolūcijās. Kad veidojās dažādas revolucionārās kustības, kuras cerēja veikt pašnoteikšanos. Sarkano strēlnieku bataljonu veidošana sekmēja nacionālo vienību veidošana. Latviešu sarkanie strēlnieki aktīvu ņēma Rēzeknes kongresā 1917.g.26.aprīlī, kur skanēja ideja par vienotu neatkarīgu Latviju. Latviešu 5. armijas delegātu sapulcē 1917.gada 17. maijā Daugavpilī redzam sarkanbaltsarkano karogu „Dievs svētī Latviju” un sanāksmē izskan ideja, ka jādibina Latvijas valsts. Valstiskuma ideja realizējās 1918.gadā 18. novembrī, kad tiek proklamēta Latvijas valsts. Lai varētu valsts eksistēt vajadzēja izstrādāt Satversmi un ievēlēt Satversmes Sapulci, un noteikt pilsoņu(pavalstnieku) kopumu, tāpēc bija svarīgi ātri pieņemt likumu par pavalstniecību. Tas tika pieņemts 1919.gadā. Latgale šajā laikā nebija vēl atbrīvota, tāpēc likums par pavalstniecību tika nopublicēts pēc Latgales atbrīvošanas 1920.gadā laikrakstā „Latgalītis” latgaliski. Pilsonības likums noteica: par valsts pilsoni skaitās ikkatrs agrākās Krievijas valsts pavalstnieks bez tautības un ticības izšķirības, kurš dzīvo Latvijas robežās, ir cēlies no Latvijas robežās ietilpstošajiem apgabaliem, vai uz Latvijas likuma pamata bija pirms 1.augusta 1914.g. piederīgs pie šiem apgabaliem un nav līdz šā likuma izsludināšanas dienai pārgājis citā pavalstniecībā”. Likums nepieļāva dubultpilsonību. Likums noteica, ka varēja uzņemt citu valstu pavalstniekus, ja tie nodzīvojuši Latvijā nemazāk par 5 gadiem. Latvijas pilsonību varēja iegūt par īpašiem nopelniem Latvijas labā.

1919.gadā tika izdota pase. Šī parauga pase ir redzama 85. slaidā. 86. slaidā ir redzama pase, kura 1922.gadā izdota O. Strokam. Pases Kurzemē un Vidzemē bija drukātas ar gotu burtiem, bet Latgalē varēja drukāt latgaliski.

Pēc 1.pasaules kara un revolūcijas Krievijā Latvijai pāri vēlās emigrācijas vilnis. Pēc Miera līguma ar Krieviju(1920.g.) aktuāls ir bēgļu jautājums. Prezencijā ir aplūkojamas bēgļu un karagūstekņu fotogrāfijas.

Daudziem bēgļiem un karagūstekņiem nebija dokumentu, tāpēc bija jāunificē bezvalstnieku dokumentus. Šo problēmu risināja Nansens, kurš atvēra bēgļu atbalsta punktus, tika ieviesta Nansena pase(105.slaidā). Latvijas valdībai bija jārisina optantu jautājums(daudzi bēgļi no Latvijas atradās Krievijā un citās valstī).Valstu līmenī tika noslēgti savstarpējie līgumi par optantiem, līgumi tika publicēti „Valdības Vēstnesī”.

Prezentācijā var aplūkot fotogrāfijas pēc Latgales atbrīvošanas no boļševikiem. Te redzam Latgales laukus un pilsētas. Daļa fotogrāfijas ziedoja Gene Osīte.

Pēc Latvijas atbrīvošanas no boļševikiem bija dažādi personu apliecinoši dokumenti. Stendā aplūkojami šādi dokumenti:

- Krievijas impērijas pases(iekšzemes un ārzemju pasu paraugi);
- Lietuvas valsts pases(iekšzemes un ārzemju pasu paraugi);
- Baltkrievijas Demokrātiskās Republikas parauga pase

Pilsonības piešķiršanas un atņemšanas jautājumus Latvijā risina valsts institūcija „Naturalizācijas pārvalde”, kas atrodas Tieslietu ministrijas pakļautībā. Pirmās republikas laikā ar pavalstniecības jautājumiem nodarbojās Iekšlietu ministrijas administratīvais departaments, kurš atradās Iekšlietu ministrijas pakļautībā. Pirmais iekšlietu ministrs Miķelis Valters. Pilsētās pilsonības jautājumus risināja prefektūras, bet pagastos pagastu valdes. Stenda fotogrāfijās Iekšlietu ministrijas darbinieku fotogrāfijas, Daugavpils prefektūras darbinieku foto, MK rīkojums par pasu nodošām.

Dokumentus par uzņemšanu pavalstniecībā publicēja „Valdības Vēstnesī”. Stendā redzami pavalstniecības pretendentu saraksti, kuri tika iesniegti kancelejā pārbaudei uz iesniegšanu MK saraksti par pavalstniecības piešķiršanu un atņemšanu. „Iekšlietu ministrijas vēstnesī”, vēlāk „Policijas Vēstnesī” tika publicēti rīkojumi par pasu aizpildīšanu ar rokām(drukātās viltoja) un personu saraksti, kuriem atņemta Latvijas pavalstniecība. Šo laikrakstu paraugus redzat stendā.

Latvijas teritorijā bija dažādi personu apliecinošie dokumenti. 1919.gadā tika izdota pagaidu pase, likums par pasēm stājās spēkā tikai 1927.gadā. Latvijas brīvvalstī 1927.g.tika izdotas jaunā parauga pases. Latgalē pases varēja pases izdot latgaliešu valodā, bet pārējā teritorijā pasi izdeva gotu burtiem, pasēm bija aizsardzība- pirkstu nospiedums. Bezvalstniekiem izsniedza personas apliecību.

Latgales atbrīvošanā no boļševikiem piedalījās dažādu nacionalitāšu pārstāvji, tāpēc viņi kļuva par Lāčplēša kara ordeņa kavalieriem. Prezentācijā redzam šo Lāčplēša kara ordeņa kavalieru biogrāfiskos datus. Šie cilvēki bija saistīti tieši ar Latgali. Prezentācijā redzam Lāčplēša kara ordeņa attēlu ar skaitļiem par to, cik daudz bija cittaunieši – Lāčplēša kara ordeņa kavalieri. Par kara nopelniem cittaunieši varēja kļūt par Latvijas pavalstniekiem. Iekšlietu ministrs varēja rosināt Saeimai piešķirt šiem cilvēkiem Latvijas pavalstniecību. Latvijas pavalstniecību

varēja piešķirt arī tiem cittautiešiem, kuri deva lielu ieguldījumu Latvijas labā. Stendā redzam šos nacionālo minoritāšu pārstāvjus un viņu biogrāfiskos datus. Arī šie nacionālo minoritāšu pārstāvji varēja pretendēt uz Latvijas pavalstniecību, ierosinājumus bija jāsniedz Saeimai.